

Hierdie mens.

Wilma Stockenström.

Kaapstad: Human & Rousseau. 2013. 49 pp.
ISBN:978-0-7981-6373-6.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v51i2.22>

Wilma Stockenström is bekend vir 'n agenda van "natuurlike" kritiek op die mens se gedrag. Die woord "natuurlike" word hier gebruik in die sin dat dit wel verwys na die dieren- en plantewêreld, maar ook na die wesen- of essensiële vanselfsprekendheid van verskynsels en ervarings.

Die mens, en dikwels die talige mens, word in Stockenström se werk gekontrasteer met die prag en betekenis van die nietalige natuur en skeppingsorde. Verder is haar poësie ook 'n intieme refleksie op die "vergetelheid en glans" (om een van haar bundeltitels aan te haal) van individuele asook kollektiewe geskiedenis. Sy is een van die mees gerekende digters in die Afrikaanse poësie, en sedert haar debuut in 1970 word haar bundels, wat van speels-ironiese gedigte tot ernstige filosofiese bepeinsings en politieke kommentaar bevat, met groot lof ontvang. *Hierdie mens* is haar agtste bundel, en ook haar eerste in veertien jaar.

Dit is 'n gefokusde en ekonomiese werk, die verse sowel as die bundelgeheel. Stockenström se nouer fokus (die bundel beslaan slegs 49 bladsye) word waardeur in 'n tyd waarin veral ouer digters omslagtige bundels publiseer. 'n Mens dink aan Cloete, Breytenbach en Müller. Hierdie soort uitgesponnenheid het soms 'n verwaterende effek. Stockenström se gedrongenheid is, daarenteen, gereeld die rede vir haar trefkrag.

Reeds in die bundeltitlel word die idee van 'n intieme, noulettende blik opgeroep. Die woord "hierdie" bevestig dat ons met die spesifieke te make het. Die meeste van die gedigte is klein studies, persoonlike mededelings, waaraan Stockenström se tipiese speelsheid telkens 'n bedrieglik terloopse kwaliteit gee.

Maar behalwe vir hierdie "bysindheid" (om die titel van haar debuutbundel aan te roer) gee *Hierdie mens*, veel meer as in enige ander van haar werke, 'n oorkoepelende gevoel van eenvoud, ingetoënheid en stilte. Die spreker skaar haar in die verse by dit wat "nie singbaar [is] nie" ("Om't ewe") en by "die rus van die eensellige" ("Eenvoud is koning").

Dit is 'n kalmer en direkter Stockenström aan die woord. Hierdie ingesteldheid hou moontlik verband met die herhaalde beskouings van die dood in die bundel. Ons lees "hierdie mens se gesig val uitmekaar" ("Hierdie mens") en "dit is doodgaanseisoen" ("Hoor hierso"). Dit wil voorkom asof die skrywer in gepaste styl vorm gee aan die aanvaarding, verstillig en aflegging voor die naderende dood—soos hierdie reëls uit "Dit wil-wil" ook suggereer: "Dis goed om op te ruim / die dooie vlieë, met die skoppie / uit te gooi. Minder weet. Meer wonder."

Net soos in haar vorige werk wantrou die digter hier ook die idees van tegnologiese vooruitgang, die mens se superioriteit in die natuurorde en die menslike verknogtheid aan sekerheid. Dit was nog altyd een van Stockenström se mees aanloklike eienskappe as digter: die aanbod van 'n natuurvers wat nie naïef-bewonderend of tradisioneel-retories is nie, maar eerder 'n verfrissende en gereeld verassende blik op 'n orde wat "eerliker" en meer betekenisvol is as die mens se leefwêreld en sy gepaardgaande materiële ingesteldheid. *Hierdie mens* bevat 'n hele paar natuurstudies. Die kat, die vark, die bladluis, die donkie, die rots, die see en die maan word bestudeer; of dalk nie 'bestudeer' nie—die woord bevat te veel van die kennishubris waarteen Stockenström skryf. Hierdie natuurstudies is dalk eerder 'n sagte uitdrukking van waardering, 'n intieme terugbuigbeweging vanaf die verskynsel na hoe dit op die mens, in al sy waansin, 'n gesuggereerde toepassing het. Poësie is dus van 'n ander orde as die "leergebonde" ("n Mat van woorde") en ydele taal wat inperk

en vasvang, of dan ten minste 'n soort taal wat op die waarheid buite taal kan dui.

Die *ding*-heid, of die *so*-heid van dinge, of dan die vanselfsprekendheid van die werklikheid, word regdeur in die bundel vooropgestel. In "Ag wat kat" skryf Stockenström "geen gedig, geen, / openbaar kat soos kat kat nie". Dit is dalk die bundel se interessantste eienskap: dat selfs wanneer Stockenström haar talige talent inspan (die metafore, die berekende strukture, die klankrykheid, die asprisse humor), word die leser steeds nader aan die onderwerp gebring, word die onderwerp ontbloot in sy nietalige *hier*-heid. Dit is 'n fyn en paradoksale handeling wat min digters kan uitvoer.

Maar tog, met die lees van die bundel, verlang 'n mens na die digtheid en die ingewikkeldheid van Stockenström se vorige werke —die meer uitgebreide talige spel van *Monsterverse* (1984) of *Aan die Kaap geskryf* (1994). Toegegee, in *Hierdie mens* is die eenvoud en kalmte funksioneel, maar dit lei soms tot verse wat byna té direk en ongekompliseerd is, soos in die geval van "Ode aan 'n tikmasjien". Dalk, om 'n gedeelte van die vers "Ammoniet" aan te haal, is die digter van hierdie bundel wel iemand wat "wragtig kyk tot fossielwordens toe"—die fossiel word bewonder en die leser staan verwonderd, maar die onderwerp word selde wáárliek lewend en skitterend uit die woord opgetower. Vergelyk byvoorbeeld die treffende vréemdheid van die openingsgedig van *Monsterverse* met die doodverse in *Hierdie mens*.

Stockenström se agtste bundel is nie 'n verbluffende of oorrompelende werk nie, maar eerder een wat sagter fluister en met 'n herhaalde lees 'n intieme soort wysheid aan die leser bied.

Loftus Marais
loftus@dagbreek.tv